УДК 338.439.02

О. В. Коваленко,
к. е. н., старший науковий співробітник, заступник завідувача відділу,
Інститут продовольчих ресурсів, м. Київ

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

O. Kovalenko,
candidate of economic sciences, senior research worker,
vice-head of the department of economic research, Institute of Food Resources

FOOD SECURITY IN THE PRIORITIES OF INNOVATION DEVELOPMENT

Поглиблено теоретичні засади встановлення пріоритетів інноваційного розвитку економіки в умовах перманентної кризи, що не суперечили б гарантуванню продовольчої безпеки. Аргументовано, що управлінський процес виходу з кризи й подальшого ефективного розвитку країни має спиратися на теоретичну платформу ієрархії пріоритетів, найпотужнішим з яких є методологічний пріоритет. Зазначено, що одним із істотних недоліків у сфері забезпечення продовольчої безпеки є відсутність Закону "Про продовольчу безпеку України". Для попередження кризових явищ в умовах невизначеності, пріоритетом державного управління має стати прораховування і попередження майбутніх ризиків, визначення можливих стратегічних сценаріїв гарантування продовольчої безпеки в умовах криз. Обгрунтовано, що при регулюванні інноваційних та соціально-економічних процесів в умовах перманентних криз, слід, у першу чергу, орієнтуватися на те, як впливатимуть закладені прогнозами зміни на основні індикатори продовольчої безпеки, зокрема, показники якості і кількості споживання продовольства однією особою, у тому числі й у розрізі регіонів.

This paper presents profound study of the theoretical foundations of the choice of priorities of innovation development of economy in the conditions of permanent crisis that would not contradict the food security. Were presented arguments to control process of overcoming the crisis and the further effective development of the country, which had to rely on the theoretical platform hierarchy of priorities. The most powerful is a methodological priority. It was noted that one of the major flaws in the area of food security is the absence of the Law "On food security of Ukraine". In order to prevent the crisis in the face of uncertainty, a priority of government should be calculated and prevention of future risks, the identification of possible strategic scenarios to ensure food security in times of crises. It is proved that the regulation of innovation and socio-economic processes in the conditions of permanent crisis, should primarily focus on how will affect laid forecasts changes in the main indicators of food security, in particular, the quality and quantity of food consumption per capita, including a cross-sectional areas.

Ключові слова: продовольча безпека, інноваційний розвиток, пріоритети, харчова промисловість, продовольчий комплекс, криза.
Key words: food security, innovative development, priorities, food industry, food complex, crisis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Неочікуваний успіх, який інколи виникає як відповідь на зміни у критичних ситуаціях, демонструє обмеженість поглядів владочинців щодо необхідності їх узгодження з економічною реальністю [1]. Класичним прикладом критичної і водночас неочікуваної події є сьогоднішня криза української економіки, проявом якої стало військово-політичне протистояння. Ці події могли б стати джерелом переломних інноваційних ідей та модернізації економіки. Вони вже зараз зумовлюють необхідність аналізу багатьох сфер: технологічних та організаційних процесів; демографічних змін; змін у ціннісних установках і сприйняттях населення; невідповідності економічної реальності з уявленнями про неї; змін у структурі ринку та галузей економіки; змін у законодавстві; стану світової економіки; нових знань, отриманих шляхом наукової та практичної діяльності. Відтак, кризу вже вкотре маємо, економіка розбурхана, а інноваційна модернізація так і не відбувається. Більше того, накопичення критичної маси соціального невдоволення, у тому числі й внаслідок порівняння власного добробуту населення з виставленим на широкий загал неймовірно інноваційно-розкішним життям окремих груп співвітчизників, зумовлює постійні соціальні ризики й здатне знову спровокувати неконтрольовані соціальні катаклізми.

Попереджати й усувати такого роду явища (можливі кризи, економічну дестабілізацію, гарантування економічного зростання й економічної незалежності країни) мала б державна політика національної безпеки, до пріоритетних напрямів якої передусім належить гарантування продовольчої безпеки. Вибір конкретних засобів і шляхів її забезпечення зумовлений необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різноманітні аспекти продовольчої безпеки та проблем агропродовольчого комплексу розглядаються в працях П.П. Борщевського [2], В.І. Власова [3], В.М. Геєця [4], Л.В. Дейнеко, Г.М. Калетніка [5], І.І. Лукінова [6], Т.Г. Мостенської [10], Б.Я. Панасюка [7], Б.Й. Пасхавера [8], П.Т. Саблука [3], М.П. Сичевського [9] та інших вчених. Однак обставини перманентної кризи потребують уточнення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку та зміни акцентів у традиційних економічних положеннях щодо гарантування продовольчої безпеки.

Управління будь-яким процесом завжди потребує розроблення системи пріоритетів. Категорію "пріоритет" (від лат. prior — перший, старший) енциклопедичний словник тлумачить як першість у часі щодо здійснення якоїсь діяльності. Це те, що являється найбільш важливим, потребує першочергової уваги [11].

Імперативом розвитку економічної системи України визначено інноваційний вектор, що визначає загальну концепцію національної економіки, виділяючи принципово важливі пріоритетні напрями здійснення сучасних соціально-економічних реформ. Однак першочерговість виконання цих реформ зазвичай не відповідає вимогам реального часу.

Однією з умов забезпечення розвитку інноваційної системи є ефективне функціонування сучасного інституціонального середовища, що у свою чергу визначає процеси модернізації у галузях економіки, гарантує продовольчу безпеку й добробут населення країни. Такий концептуальний перехід надто складний, але й він зазнає додаткових обтяжень через складність встановлення способів взаємодії декількох концепцій: інноваційного розвитку, інституціональної теорії і продовольчої безпеки, що позначається на першочерговості (пріоритетності) завдань реалізації цих концепцій.

Тому метою дослідження є поглиблення теоретичних засад встановлення пріоритетів інноваційного розвитку економіки в умовах перманентної кризи, що не суперечили б гарантуванню продовольчої безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Багатовиразність продовольчої безпеки визначається її приналежністю до більшості видів і форм державної політики. Узагальнене тлумачення цього поняття, сформоване з сучасних наукових джерел, має вигляд: продовольча безпека — це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання та розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [8; 9; 12—15; 24—26].

Відповідно до чинного законодавства [16—18], продовольча безпека — це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до харчових продуктів. Саме держава має гарантувати громадянам реалізацію права на повноцінне харчування. Але й на сьогодні, незважаючи на величезні зусилля українських аграріїв, нестабільність забезпечення підприємств харчової промисловості сировинними ресурсами в необхідних обсягах і належної якості є реальною загрозою продовольчій безпеці. Крім того, наразі триває особливо важливий і складний процес входження вітчизняної економіки у світовий економічний простір, на який накладається військове протистояння.

Економіка України не існує у вакуумі, вона невіддільна від нових процесів XXI ст., що ввели всю світову спільноту у новий стан. Військовий конфлікт на Сході, що перетворився на відверте протистояння між Україною і Росією, не міг не вплинути на економічний клімат країн світу.

Впродовж вересня 2013 вересня 2014 рр. промислове виробництво в єврозоні зростало вдвічі повільніше, ніж до кризи, а ВВП підвищився лише на 0,7%. Навіть у США ВВП був на 5% нижче потенційно можливого показника, а в Японії у II кварталі 2014 р. він зменшився на 6,8% проти відповідного періоду минулого року. Сповільнюється розвиток економіки країн, що розвиваються, завдяки яким впродовж останніх років утримувалася позитивна динаміка макропоказників. Стримує розвиток економіки зменшення надходжень інвестицій у виробничі активи.

В Україні кожна галузь промисловості, маючи свої специфічні риси і умови функціонування, наразі знаходиться під впливом політичних чинників, які у взаємодії з чинниками внутрішнього регуляторного середовища зумовлюють структурні деформації. Так, падіння ВВП України за підсумками I півріччя 2014 р. становило 3,2% у порівнянні із відповідним періодом минулого року. Бойові дії в Донецькій і Луганській областях не тільки порушили роботу великих підприємств, а й зруйнували виробничі ланцюги. За цих умов падіння промислового виробництва загалом по Україні становило 4,7%, у тому числі в Донецькій області — 12,3%; Луганській — 5%.

Позитивну динаміку у I півріччі 2014 року, проти першого півріччя 2013 року, демонструвало промислове виробництво лише в шести областях: Кіровоградській (+4,3%), Миколаївській (+0,8%), Одеській (+4,6%), Житомирській (+6,7%), Тернопільській (+6,7%), Волинській (+2,9%) [19].

Політична ситуація в країні найменше вплинула на ефективність діяльності підприємств харчової промисловості, частка якої в структурі промислового виробництва у січні — червні 2014 р. була найбільшою — 20,4%. Індекс виробництва підвищився на 1,2%. Цьому сприяло зростання обсягів виробництва м'ясної продукції — на 6,2%; промислової молочної продукції — на 4,3%; борошна — на 1,4%; олієжирової продукції — на 39%. Водночас, падіння обсягів виробництва зазнали: рибна галузь — на 12%; виробництво хліба — на 5%, круп — майже на 15%; виробництво цукру — на 24,2%; солі — на 3,3%.

Внутрішній попит на харчову продукцію безпосередньо залежить від доходів громадян. Понад 50% своїх

доходів у 2014 р. населення витрачало на харчову продукцію. За даними Держстату, реальна заробітна плата в червні цього року скоротилася на 5,4% порівняно з аналогічним місяцем минулого року. Ця тенденція спостерігалася насамперед у економічно розвинених областях: на 8,8% — у Київській області, на 8,2% — у Черкаській і на 2,7% — у Дніпропетровській. У областях, охоплених війною: Донецькій — зарплата скоротилася на 5,7%; Луганській — на 7,1%.

Споживання основних продуктів харчування на одну особу в Україні у 2013 році було меншим, ніж передбачено науково обгрунтованими нормами раціонального харчування, зокрема, молока — на 42%, м'яса — на 33%, риби — на 29%; плодів і винограду — на 38%. Вищим за раціональну норму лишається споживання овочів, картоплі, яєць, хліба.

Україна має потенціал щодо самозабезпеченості основними видами продовольства. Однак м'ясом, рибою, плодами і, як не дивно, цукром країна себе не забезпечує у повній мірі.

У 2014 році погіршення політичної ситуації в країні вплинуло й на зовнішню торгівлю промисловими товарами. З початку економічної кризи обсяги попиту на українську продукцію поступово знижувалися, а ціни відповідно зростали. Сукупний експорт в країні за I півріччя 2014 р., проти I півріччя 2013 р., зменшився на 5,2% (до $28,6 млрд), обсяги імпорту скоротилися на 17,9% (до $28,0 млрд). Скорочення загального обсягу експорту відбулося певно мірою за рахунок зменшення експорту промислової продукції в Росію.

Між тим, показники зовнішньоторговельного балансу у першому півріччі демонстрували ефективність зовнішньої торгівлі. Сальдо торгового балансу було позитивним за рахунок збільшення експорту ряду товарних груп, у тому числі продовольчих: олії соняшникової — на 11,1% (до 1922 млн дол.); кукурудзи — на 6,6% (до 2644,5 млн дол.), залишків і відходів харчової промисловості (460,7 млн дол.). За півроку обсяги експорту продовольства підвищилися майже на 19%. Частка продукції харчової промисловості в структурі експорту промислової продукції України складала понад 6%.

З точки зору бізнесу загальна картина економіки продовольчого комплексу, у порівнянні з іншими галузями начебто обнадійлива. А з точки зору пересічного громадянина? Слід розгледіти і усвідомити інший бік цього сценарію.

Продовольча проблема країни на усіх етапах свого розвитку є найголовнішою. Яскравими прикладами цьому можуть слугувати критично голодні періоди в Україні — Голодомор 1932—1933 рр. та повоєнні 1946—1947 рр., що стали постійним нагадуванням владі про необхідність вжиття відповідних заходів для запобігання виникненню подібних ситуацій.

Найважливіший чинник, який зумовлює загострення продовольчої кризи, — зростання цін на основні продукти харчування, що призводить до погіршення добробуту населення. Домогосподарства вже не в змозі пручатися підвищенню цін на продовольство, що стає причиною скорочення денного раціону харчування. Реакція домогосподарств на несподівано різке підвищення продовольчих цін — заміна споживання якісних харчових продуктів на більш дешеві й менш якісні. Незважаючи на досить ефективний загальний економічний фон розвитку харчової промисловості, в країні вже тривалий час спостерігається одноманітне жиро-вуглеводне харчування переважної більшості населення.

З позиції інтересів державної політики, пріоритетними показниками, що доводять успішність розвитку економіки є зростання ВВП, платіжного балансу, доходів державного бюджету, у тому числі, й за рахунок ефективності зовнішньої торгівлі продовольством. Однак динаміка цих показників у короткому періоді знаходиться під впливом випадкових і тимчасових чинників, які не відображають тенденції змін та їх сутність. Так, показники, які відображають зростаючу бідність українського населення на фоні деякого макроекономічного благополуччя, зазвичай лишаються в тіні. Якість харчування населення знижується й надалі буде знижуватися, оскільки пріоритетом діяльності великих компаній-товаровиробників продовольства є орієнтація не на задоволення потреб вітчизняного споживача, а на експорт продукції. Таким чином, нині ми спостерігаємо підміну основного гуманітарного пріоритету розвитку українського суспільства, заради якого має здійснюватися інноваційна модернізація економіки, — гарантування продовольчої безпеки і підвищення добробуту населення на інші пріоритети державної політики (та/або великого бізнесу).

Сьогодні занепокоєння викликає те, що в результаті бойових дій у Донецькій і Луганській областях населення України ризикує остаточно втратити частину ринків продовольства: виробів із яловичини — 4,6% від загального обсягу ринку цієї продукції в Україні; свинини — 28,6%; птиці — 3,4%; ковбасних виробів — 22,4%; молочних виробів — 25,5%; хліба — 8,6%; хлібобулочних виробів — 3,8%; борошна — 15,5%; крупів — 7,3% від загального обсягу ринку цієї продукції.

Слід наголосити, що промислове виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів в Україні у 2013 р. здійснювалося на 5800 підприємствах різних форм господарювання (13% від загальній кількості промислових підприємств України), з них 9,8% — знаходилися на території Донецької та Луганської областей. При цьому частка населення, що проживало у цих областях, складала 14,5% від загальної чисельності населення України.

Сьогодні вже реальною є загроза втрати урожаю зернових. У структурі валового виробництва сільськогосподарської продукції України частка Донецької та Луганської областей у 2013 році становила 7,1%. Площа посівів, наприклад, соняшнику на зерно у 2014 р. у Донецькій та Луганській областях складає разом 15,4% від площі посіву цієї культури в цілому по Україні; а пшениці — 12,2%. Система ж гарантування і регулювання продовольчої безпеки в Україні фактично не діє і навряд чи здатна захистити від означених загроз. Навіть високорозвинені держави у таких випадках відчувають труднощі щодо забезпечення харчовими продуктами населення в постраждалих регіонах. Все ж обов'язок держави — завжди прийти на допомогу людям, які постраждали від стихійного лиха, техногенних катастроф або військових конфліктів.

Шляхи вирішення означених проблем мають соціальний характер і вирішити їх можна лише шляхом зміни існуючої соціально-політичної системи. Таким чином, інноваційна модернізація суспільства полягає в гармонізації і

збалансуванні ставлення усіх прошарків населення країни до влади та її політики. Вважаємо, що вищезазначена гармонізація і збалансування можливі за умови дотримання критеріїв загальної теорії управління, згідно з якою рівень розвитку суспільства визначається ієрархією пріоритетів управлінського впливу на це суспільство. Ця ієрархічна структура складається з шести взаємопов'язаних між собою груп пріоритетів, розмішених за вагомістю в процесі управління: 1) методологічна група; 2) історична; 3) ідеологічна; 4) економічна; 5) демографічна; 6) силова група [20; 21]. Із зростанням порядкового номера групи ефективність пріоритетів зменшується, однак зростає швидкість їх реалізації. Розглянемо їх детальніше.

1. Методологічна група пріоритетів грунтується на методології пізнання й творчості. Саме методологія пізнання й творчість формують світосприйняття та ефективність застосування знань у практичній діяльності, зокрема, особистісні та суспільні цілі майбутнього розвитку, базисні основи та принципи управління, що, як правило, закладають багатовікові перспективи суспільства. Вони відображені в Біблії, Корані, Буддизмі, народному епосі, традиціях, суспільній моралі тощо. Зазнавши наукових трансформацій, вони знайшли адекватне відображення в філософії. Суспільство, позбавлене моралі — приречене на виродження.

2. Історична група пріоритетів. Підгрунтям будь-якої державності є її історичне минуле. Має бути сформована цілісна, достовірна хронологія історичних подій. Однак політичні сили, які приходять до влади, як правило, штучно добирають цільову історичну інформацію, з метою підтримання і виправдання того курсу, який ними реалізується. Історичний доробок минулого століття демонструє періодичне переписування історії, формування принципово нових оцінок подій минулого та характеристик історичних особистостей. Підміна достовірної історії загрожує чималими проблемами в майбутньому.

3. Ідеологічна група пріоритетів поєднує різнопланові погляди усіх партій, ідеологій, релігій, засобів масової інформації, навіть тих, що заперечують один одного. Сюди ж відносяться й різного роду теорії, які програмують роботу державного апарату та бізнесу.

4. Економічна група пріоритетів — це узагальнений вид інформації економічного характеру, засіб впливу на економічні процеси, переважно через фінанси, зокрема, платіжні засоби, державні і світові гроші, котирування вартості як реальних, так і віртуальних цінностей. Саме цей пріоритет є основою формування фінансових схем, на користь віртуального сектора економіки та його господарів, саме він підриває основи економічної безпеки держави.

5. Демографічна група пріоритетів може бути спрямована як на розквіт особистості і суспільства в цілому, так і на підрив генофонду, ослаблення і знищення не лише існуючого, а й майбутніх поколінь за допомогою алкоголю, куріння, наркотиків, генної інженерії, ядерного шантажу, екологічного забруднення, біологічних добавок та ін. Цьому сприяють майже всі інформаційні канали, окремі види мистецтв, сама медицина. Мета застосування цього пріоритету полягає у сприянні біологічному виродженню населення, яке не здатне оволодіти потенціалом особистого розвитку, що дозволив би освоїти всю ієрархію пріоритетів управління суспільством, і відповідно, приреченого бути рабами тих, хто володіє всіма шістьма пріоритетами управління.

6. Силова група пріоритетів — це військова зброя, що вбиває і калічить людей, руйнує і знищує матеріально-технічні об'єкти, історичні пам'ятки світової цивілізації. Факт застосування цього пріоритету, випадки якого почастішали, свідчать про певну концептуальну безпорадність та наявність проблем, пов'язаних з неспроможністю з'ясування протиріч засобами вищих пріоритетів.

Така послідовність пріоритетів зумовлена силою їх впливу на суспільство. При цьому найпотужнішим з них є перший — методологічний пріоритет. Підрив рівня безпеки суспільства під впливом засобів вищих пріоритетів має потужніші наслідки, ніж під впливом нижчих, хоча період їхньої реалізації значно триваліший і без явних засобів насильства та агресії. Тільки перший пріоритет не можна купити, винайняти, відібрати насильно, оскільки особистісне світосприйняття — це єдиний продукт праці, який неможливо відняти у людини ні за його власним бажанням, ні всупереч його волі. Тимчасовий виграш на нижчих пріоритетах не гарантує від нищівної поразки на вищих, оскільки останні спираються на методологічну, морально-світоглідну платформу.

Управляючи процесами забезпечення продовольчої безпеки, варто враховувати, що економічний інструментарій, тобто четвертий пріоритет має першість лише над п'ятим і шостим пріоритетами. Фінанси (4-й пріоритет) — по своїй суті є системою безструктурного управління[1]. Вони здатні активувати і спрямовувати в потрібному напрямі два нижчі пріоритети тільки в сукупності з трьома вищими пріоритетами. Але не навпаки. Очевидним є факт, коли економічні вимоги, заявлені на найвищому, владному рівні, часто не виконуються, оскільки вони не відповідають суспільній концепції, сформованій соціально-економічними теоріями, і не містять засобів вирішення тих завдань, що висуває влада. Отже, вирішити будь-яке завдання, зокрема й щодо гарантування продовольчої безпеки, потрібно і можливо, одночасно спираючись на платформу з усіх пріоритетів.

ВИСНОВКИ

1. Наразі перелік пріоритетних напрямів науково-технічного оновлення виробництва та забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки інституціонально закріплений Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" № 3715-VI від 08.09.2011; Постановами Кабінету Міністрів визначено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного та галузевого рівнів на 2012—2016 роки, в тому числі і у сфері технологічного оновлення та розвитку агропромислового комплексу. Однак у цих документах не приділено увагу проблемам гарантування продовольчої безпеки, що має бути кінцевою метою усіх інноваційних перетворень.

Вважаємо, що для ефективного планування і регулювання інноваційних та соціально-економічних процесів в умовах перманентних криз, що зазвичай базу-

[1] У складних суперсистемах, якими є держави й людство загалом, значне навантаження лягає на безструктурне управління, коли за діючими керівниками стоїть таємний керівник, який вписує всі події у свої власні інтереси, попередньо організовуючи всі дії, що відбуваються.

ються на розрахунках розрізнених макроекономічних показників (ВВП, рівень зарплати, випуск товарів, експортно-імпортні операції, одержання кредитів та податків), слід у першу чергу орієнтуватися на те, як впливатимуть закладені прогнозами зміни на основні індикатори продовольчої безпеки, зокрема, показники якості і кількості споживання продовольства однією особою, у тому числі й у розрізі регіонів.

2. Україна займає стійку позицію в числі ресурсно-орієнтованих економік, для яких перехід на шлях інноваційного розвитку неможливий без створення ринкових інститутів, що забезпечуватимуть ефективність економічної системи в цілому. Однак це середовище наразі побудоване таким чином, що в країні, яка здатна нагодувати півсвіту, власне населення харчується не раціонально.

Окремих питань щодо поліпшення продовольчого забезпечення торкається Концепція, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 № 332-р [22]. Індикатори продовольчої безпеки визначаються згідно з Методикою, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. №1379 "Деякі питання продовольчої безпеки", із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1041 (1041-2011-п) від 12.10.2011 [23].

Одним із істотних недоліків у сфері забезпечення продовольчої безпеки є відсутність Закону "Про продовольчу безпеку України". Проект цього Закону тривалий час знаходиться на стадії обговорення у Верховній Раді. Доречно відмітити, що у США Закон "Про продовольчу безпеку США" (The Food Security Act, 1985) діє з 1985 року. Прийняття цього закону надасть відносинам у сфері гарантування продовольчої безпеки більшої стабільності, а правовому регулюванню — ефективності.

Для попередження кризових явищ в умовах невизначеності, пріоритетом державного управління має стати прораховування і попередження майбутніх ризиків, визначення можливих стратегічних сценаріїв гарантування продовольчої безпеки в умовах криз, що має бути закріплено в Законі. Існує безліч можливих варіантів майбутнього. Між тим, будь-який з них має обов'язково грунтуватися на інноваційних рішеннях, що не суперечили б гарантуванню продовольчої безпеки.

3. Зовнішні впливи, що підривають основи продовольчої безпеки, мають різносторонній, однак не завжди економічний характер. Відсутність гарантій продовольчої безпеки як основної складової економічної безпеки держави, в кінцевому рахунку може призвести до втрати населенням довіри до влади і в цілому до повної втрати державного суверенітету. Сьогодні важко спрогнозувати, як завершиться конфлікт інтересів влади, бізнесу і суспільства. Очевидно одне — управлінський процес виходу з кризи й подальшого ефективного розвитку країни має спиратися на теоретичну платформу ієрархії пріоритетів, найпотужнішим з яких є методологічний пріоритет.

Вважаємо, що в умовах перманентних криз країна має розраховувати тільки на зростання самодостатності своєї економіки, за рахунок внутрішніх ресурсів реформувати економіку зсередини, поступово відмовляючись від допомоги ззовні, оскільки вона не буває безкорисною. Недоцільно також віддавати пріоритет нарощуванню експорту продовольства. Безперебійне функціонування продовольчих ринків у поєднанні з орієнтацією на продукцію вітчизняних виробників є важливою умовою гарантування продовольчої безпеки.

Література:

1. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы / П.Ф. Друкер. — М.: СП "Бук Чембер Интернешнл". — 1992. — 446 с.

2. Борщевский П. Продовольственная безопасность страны: состояние и тенденции / П. Борщевский, Л. Дейнеко // Развитие государства. — 2000. — № 1—6. — С. 66—73.

3. Саблук П.Т. Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов // Економіка АПК. — 2009. — № 10. — С. 3—7.

4. Концепція економічної безпеки України. — К.: Ін-т. екон. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. — К.: Логос, 1999. — 56 с.

5. Калетнік Г.М. Місце і роль продовольчої безпеки у формування економічної безпеки України / Г.М. Калетнік, Г.О. Пчелянська // БізнесІнформ. — 2014 — № 2. — С. 30—34.

6. Лукинов И.И. Продовольственная безопасность и ее острота в мировом измерении / Экономика АПК / / И.И. Лукинов. — 2001. — № 4. — С. 33—36.

7. Панасюк Б.Я. Вибрані твори. Том сьомий / Б.Я. Панасюк. — К.: Хай Тек Прес, 2004. — 416 с.

8. Пасхавер Б.Й. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. — 2014. — № 4. — С. 5—12.

9. Сичевський М.П. Формування національної продовольчої системи на засадах незалежності / М.П. Сичевський // Вісник аграрної науки. — 2014. — № 6. — С. 11—18.

10. Мостенська Т.Г. Фізична достатність харчових продуктів як чинник забезпечення продовольчої безпеки / Т.Г. Мостенська // Наукові праці Національного університету харчових технологій. — Том 20. — 2014. — С. 87—97.

11. Толковый словарь иностранных слов / Л.П. Крысина. — М.: Русский язык, 1998 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. — С. 70.

13. Глобальна продовольча безпека / О.Г. Білорус, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, В.І. Власов; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України, ННЦ "Ін-т аграр. економіки" УААН. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2009. — 485 с.

14. Продовольча безпека: сутність, стан та особливості забезпечення / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій; [кер. авт. кол. І. В. Федулова]. — К.: Кондор, 2013. — 467 с.

15. Сичевський М.П. Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики / М.П. Сичевський, А.Е. Юзефович // Економіка АПК. — 2014. — №7. — С. 46—51.

16. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19 червня 2003 р., № 964-IV / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15

17. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р., № 2982-IV / Офіційний сайт Верховної Ради

України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15

18. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24 червня 2004 р., № 1877-IV / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15

19. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

20. Ефимов В.В. Экономическая безопасность в системе комплексного обеспечения безопасности государства / В.В. Ефимов // Облік і фінанси. — 2013. — №1 (59). — С. 119—125.

21. Зазнобин В.М. Достаточно общая теория управления: / В.М. Зазнобин. — Китеж; Х.: С.А.М., 2012. — 444 с.

22. Про затвердження Концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення / Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 26.05.2004 № 332-р. / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

23. Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання продовольчої безпеки" від 05.12.2007 р. №1379, із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1041 (1041-2011-п) від 12.10.2011 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

24. Sekhampu T. J. Determinants of the Food Security Status of Households Receiving Government Grants in Kwakwatsi, South Africa / T. J. Sekhampu // Mediterranean Journal of Social Sciences. — 2013, January. — Vol. 4 (1). — P. 147—153.

25. Mathe K.M. Agricultural Growth and Food Security: Problems and Challenges International / K. M. Mathe // Journal of Research in Commerce, Economic & Management. — 2013. — Issue No 07 (July). — Vol. 3. — P. 131—137.

26. Food Security Act of 1985 (P.L. 99—198, also known as the 1985 U.S. Farm Bill) / http://www.fns.usda.gov/sites/default/files/

References:

1. Druker, P.F. (1992), Rynok: kak vyjti v lidery. Praktika i principy [Market: How to become a leader. Practices and principles], Buk Chember Interneshnl, Moscow, Russia.

2. Borshhevskij, P. and Dejneko, L. (2000), "Food security: status and trends", Razvitie gosudarstva, vol. 1—6, pp. 66—73.

3. Sabluk, P.T. Bilorus, O.G. and Vlasov, V.I. (2009), "Food security Ukraine", Ekonomika APK, vol. 10, pp. 3 7.

4. Gejec', V.M. (1999), Koncepcija ekonomichnoi' bezpeky Ukrai'ny [The concept of economic security of Ukraine], Instytut ekonomiky i prognozuvannja, Logos, Kyiv, Ukraine.

5. Kaletnik, G.M. and Pchelyanska, G.A. (2014), "Place and role of food security in forming economic security of Ukraine", BusinessInform, vol. 2, pp. 30—34.

6. Lukynov, I.I. (2001), "Food security and its acuteness in the global dimension", Jekonomika APK, vol. 4, pp. 33—36.

7. Panasjuk, B.Ja. (2004), Vybrani tvory. Tom s'omyj [Selected works. Tom seventh], Haj-Tek Pres, Kyiv, Ukraine.

8. Paskhaver, J.B. (2014), "The current state of food security", Jekonomika APK, vol. 4, pp. 5—12.

9. Sychevs'kyj, M.P. (2014), "Formation of a national food system on the principles of independence", Visnyk agrarnoi' nauky, vol. 6, pp. 11—18.

10. Mostens'ka T.G. (2014), "Physical sufficiency of food as a factor of food security", Naukovi praci Nacional'nogo universytetu harchovyh tehnologij, vol. 20, pp. 87—97.

11. Explanatory Dictionary of Foreign Words LP Krysina (1998), "Russian language", available at: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/

12. Busel, V.T. (2005), Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy [Great Dictionary of Modern Ukrainian], VTF Perun, Kyiv-Irpin', Ukraine.

13. Bilorus, O.G. Zubec', M.V. Sabluk, P.T. and Vlasov, V.I. (2009), Global'na prodovol'cha bezpeka [Global Food Security], NNC "IAE", Kyiv, Ukraine.

14. Fedulova, I.V. (2013), Prodovol'cha bezpeka: sutnist', stan ta osoblyvosti zabezpechennja [Food security: the nature, condition and features software], Kondor, Kyiv, Ukraine.

15. Sychevs'kyj, M.P. and Yuzefovych, A.E. (2014), "The development of the food industry, the emphasis of public policy", Jekonomika APK, vol. 7, pp. 46—51.

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/964-15 (Accessed 19 May 2015).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "On the basic principles of the state agrarian policy until 2015", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2982-15 (Accessed 19 May 2015).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On State Support of Agriculture of Ukraine", available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15 (Accessed 19 May 2015).

19. State Statistics Service of Ukraine (2015), available at: http://www.ukrstat.gov.ua/

20. Efimov, V.V. (2013), "Economic security in the integrated security of the State", Accounting & Finance, vol. 1 (59), pp. 119—125.

21. Zaznobin, V.M. (2012), Dostatochno obshhaja teorija upravlenija [Suffice general theory of management], S.A.M., Kitezh, Russia.

22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of improving food security and nutrition quality"", available at: http://zakon.rada.gov.ua (Accessed 20 May 2015).

23. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of food security"", available at: http://zakon.rada.gov.ua (Accessed 20 May 2015).

24. Sekhampu, T.J. (2013), "Determinants of the Food Security Status of Households Receiving Government Grants in Kwakwatsi, South Africa", Mediterranean Journal of Social Sciences, vol. 4 (1), pp. 147—153.

25. Mathe, K.M. (2013), "Agricultural Growth and Food Security: Problems and Challenges International", Journal of Research in Commerce, Economic & Management, vol. 3, pp. 131—137.

26. Food Security Act of 1985 (P.L. 99—198, also known as the 1985 U.S. Farm Bill), available at: http://www.fns.usda.gov/sites/default/files/

Стаття надійшла до редакції 17.06.2015 р.